

HAL
open science

Aleksandar Stefanovic

► **To cite this version:**

Aleksandar Stefanovic. . Godišnjak katedre za srpsku književnost sa južnoslovenskim književnostima, 2017, 12, pp.541-546. hal-04004994

HAL Id: hal-04004994

<https://hal.sorbonne-universite.fr/hal-04004994>

Submitted on 25 Feb 2023

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Александар Д. Стефановић
Универзитет Париз-Сорбона

ЈЕЗИК У ПОЕЗИЈИ

(Приказ књиге Александра Милановића *Реч под окриљем поетике*, Повеља: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2016)

Пред нама је још једна важна књига Александра Милановића, која за предмет проучавања има првенствено језик у поезији појединих песника двадесетог века. Она представља својеврсан наставак Милановићеве књиге *Језик српских песника*, на шта се експлицитно и сугерише поднасловом књиге, који гласи *Језик српских песника 2*. И ова као и књга објављена 2010. године састављена је од самосталних есеја у којима аутор настоји да анализира особености језика у поезији најбољих песника у српској књижевности двадесетог века. Књигу чини десет есеја, у којима се као заједничка тема јавља анализа неологизама у појединим песмама и песничким циклусима, односно збиркама песама. Нарочита пажња посвећена је указивању на функцију неологизама у песничким системима писаца о којима је реч и на важност разумевања неологизама за разумевање самих песничких светова у којима се ти неологизми појављују. Есеји у књизи *Реч под окриљем поетике* нижу се хронолошким путем, те прате књижевно-историјски ток појављивања појединих песника. С тога књигу отвара есеј о поезији Бранка В. Радичевића, а затвара онај који за предмет проучавања има неологизме у поезији Новице Тадића.

У есеју под насловом „Индивидуални неологизми у *Новим песмама* Бранка В. Радичевића” Александар Милановић најпре даје детаљну језичку анализу одређеног броја неологизама који се јављају у поезији песника о коме је реч. Показано је да су неологизми различити по врсти речи што додатно богати стилематичност и стилогеност Радичевићеве поезије. Они настају на различите начине, од игре речи, преко укрштаја двају значења – онога „до којег је дошло путем звуковне асоцијације и значења до којег је водио антрополошки пут” (10), до оних који се добијају суфиксацијом (као најчешће суфиксе издваја: -аст (чељадаст, звеудичаст и сл.); -ачк (налеђачке, настојачке); -ашке (налеђашке)). Наводећи велики број примера за

различите начине стварања неологизама, богатећи на тај начин своју анализу језика поезије песника о коме пише, Милановић осветљава функцију и место неологизама у овој поезији. Поред тога, он нарочито скреће пажњу на чињеницу да неологизми немају пуку функцију превладавања устаљених – нормативних форми као ни просту улогу у постизању жељених метричких ефеката и ефеката риме.

Узимајући за предмет анализе неологизме у поезији Стевана Раичковића, Милановић у есеју „Раичковићево 'превођење' на језик поезије” анализира песме из збирке *Стихови из дневника 1985-1990*. Он најпре анализира на које се начине песник поиграва са формом, и у тој анализи показује да се та поигравања крећу од поигравања жанром, који је најављен у наслову збирке, преко поигравања са насловима песама до језичких махинација у самим песмама. У основи овакве Раичковићеве песничке технике налази се умешност песника да прошири семантички опсег појединих именица, а нарочито оне именице која се јавља у наслову збирке – *дневник*. Песник именици *дневник* даје и једно другачије значење од оног очекиваног. Наиме, уместо садржаја који би били интимног карактера, у појединим песмама јавља се мотив читања новине, те се садржаји песме на тај начин везују за нешто што можемо именовати новинским садржајима у којима се јавља свакодневица. Значење лексеме *дневник* даље се шири на „'телевизијску информативну емисију'” (28). Настојећи да да што бољи увид у језик Раичковићеве поезије, аутор књиге пажљиво анализира начин на који песник вест из новина преобликује у песму. Кроз анализу је указано на то да се почетна песничка слика која је настала на подтексту новинске вести користи као пут да се стигне до нечега што се сматра универзалним садржајем. Као пример наводи се и анализира песма „Чернобил”. Ипак, у том поигравању формом и садржајима својственим различитим сферама живота – поезија, свакодневица, научни садржаји, журналистички садржаји – Раичковић настоји да задржи основно обележје своје поезије, а то је једноставност израза, како закључује Александар Милановић.

У есеју „Језичка патина у поезији Миодрага Павловића” Александар Милановић детаљно анализира важно језичко-стилско обележје поезије овога песника, а то су архаизми. Употреба архаизама у поезији Миодрага Павловића је до те мере изражена у немалом броју његових песничких дела, да су критичари једну песникову фазу назвали „архаична фаза”. Такво језичко обележје поезије једног савременог песника, било је велики подстицај и истовремено изазов за језичку анализу. Том изазову веома успешно је одговорио Александар Милановић управо захваљујући свом богатом знању

историје српског језика и познавању језичког кретања од старословенског ка савременом српском књижевном језику. Пажљивом анализом архаизама, аутор књиге *Реч под окриљем поетике*, установљава различито порекло архаизама који се јављају у Павловићевој поезији, те на основу тог порекла прави типологију архаизама. Током анализе, он, такође, скреће читаоцу пажњу на то да је и сам песник промишљао архаизме, као и на то да је Миодраг Павловић веома јасно опажао чињеницу да застарела лексика „постаје двоструко херметична” – и на нивоу конотације и на нивоу денотације. Ипак, Милановић у тако доследној и особеној употреби архаизама види нарочиту вредност Павловићеве поезије, јер, како закључије, у њој се оживљава српско језичко и духовно наслеђе старе српске књижевности, народне књижевности и барока.

У есеју „Поређење у Симовићевој поезији” Милановић веома пажљиво анализира језичке и стилске функције поређења у појединим Симовићевим песмама. Том прилоком указује на то да је за разумевање позиције ове стилске фигуре, заправо веома важно пажљиво одредити позицију лирског субјекта, јер од те позиције зависи и функција поређења. Анализирајући песму „Убиство у Микени”, Милановић настоји да укаже на то да је песник најпре кроз поређење остварио депатетизацију приказаног догађаја, и истовремено је нарочитим поређењем маркирао промену тачке гледишта лирског субјекта. У својим анализама ове поезије, Милановић указује и на још једну важну особеност Симовићеве поетике, а то је депатетизација поетског језика, коју песник постиже употребом поређења карактеристичних за свакодневицу и употребом колоквијализама. Захваљујући овако прецизним и конструктивним анализама језика који се среће у поезији савремених песника, тумачима поезије је олакшан пут на коме се они налазе када трагају за разумевањем песничких садржаја.

Како би дошао до што бољих и тачнијих анализа језика у поезији Милановић неретко полази од оних текстова у којима су се песници бавили поезијом и/или поетиком својих претходника или савременика. Такав је и есеј посвећен Данојлићевој поезији, у којем аутор књиге најпре осветљава песникову проучавања језика у делима писаца од Филипа Вишњића (Вуков певач) преко романтичара, модерниста и авангардиста до својих савременика, како би у функцији свог истраживања указао на песникову филозофију употребе језика. Та филозофија се јасно види управо у Данојлићевим есеистичким радовима, у којима он уочава и развојне тенденције у српском песничком језику. Оно што је Данојлић издвојио као могућност излаза из „стилске тамнице изграђене од функцијонално и стилски истрошених, уобичајених

'стандардних' песничких речи", Милановић ће учити и у поезији овога песника, а то су: ослањање на лексику говорног, проширивање значења постојећих речи и њихово смештање у нови контекст, као и неологизми. Милановић, такође указује на једну важну особину овога писца, која је видљива са подједнаком јасноћом и у његовим есејима и у његовој поезији, а реч је о „уметничком лексикотворству", како то именује аутор књиге. С тим у вези издваја песникове сложенице, које нису уобичајене за српски језик и указује на њихове стилске особине, као и на њихово место и функцију у Данојлићевом стиху. Своју анализу богати мноштвом добро одабраних примера.

Есеј „Вукадиновићево лексикотворство" открива на који начин Алек Вукадиновић, савремени српски песник, ствара своје неологизме. Анализа је углавном усмерена на збирку песама *Божји геометар* и на примере неологизама који се срећу у песмама те збирке, али и неких других песама. Базирајући своје истраживање на великом броју примера, Милановић првенствено указује на значај Вукадиновићевих неологизама за саму савремену поезију. Том приликом он полази од примера као што је облик *суит*, који се употребљава и као именица и као придев, да би указао на једну особеност Вукадиновићеве употребе језика. Реч је о томе да је песнику потребан управо овакав поступак – игра с језиком – како би остварио стилски и уметнички веома успеле стилеме. Настојећи да што прецизније открије значење Вукадиновићевих неологизама, Милановић доследно свом методичком поступку иде за основним обликом речи, која се налази у основи самог неологизма. Та основа, односно основни облик те речи, није увек препознатљив, чему је, по аутору књиге узрок „редукована синтакса стихова, која узрокује и њихову вишезначност, а тек потом и херметичност" (108).

С обзиром на то да су Милановићу привлачне језичке специфичности савремених песника, сасвим је било очекивано да је овај аутор своју истраживачку пажњу посветио и Бећковићевим дијалектолошким поемама. Он најпре анализира начин на који песник употребљава нарочито маркиране изразе, и том приликом указује и на то да Бећковић са великом пажњом бира изразе „обележене на фонетско-фонолошком нивоу", а то чини како би такви изрази били додатно стилематични. Бећковић, по Милановићу, инсистира на аутентичности дијалектолошког израза јер се кроз њега јавља особен ниво у самом уметничком делу. Пример за то је Милановићева анализа места ћириличног слова *ћ* у поеми „Ћераћемо се још", које је по свом изгледу веома блиско крсту и раскршћу, а они у књижевној традицији представљају симболе

веома богате значењима. Овако пажљивим анализама Милановић богати досадашња тумачења Бећковићеве поезије, јер указује на начин на који је песник уткао у идејни ниво дела симболику и коју евоцира изглед слова *ћ*, али и историју настанка ћириличног слова.

У есеју „Граматицка архаизација Ногове поезије” анализирају се, такође, језичке специфичности поезије Рајка Петрова Ного. Настojeћи да укаже на граматицка и лексичка средства, која Ногову поезију чине специфичном, Милановић најпре креће од порекла тих средстава. С тим у вези закључује да се у овој поезији јављају временски веома удаљена граматицка и лексичка средства, која песник преузима како из српске фолклорне традиције тако и из старе српске књижевности „исписане српкословенским језиком”. Милановић анализира однос обележених и необележених облика именица у појединим песмама (*звуци : звукови; брци : бркови; вуци : вукови*). Милановић закључује да Ноговом песничком сензибилитету више одговарају краћи – архаични – облици, али пажљиво наводи примере и стихове у којима се јавља и један и други облик. У другом делу есеја, Милановић посебну пажњу посвећује архаичним облицима различитих именица и придева, који се јављају у Ноговој поезији. Њиховим комбиновањем и укључивањем у лексику савременог језика, песник постиже израз у коме читаоци „препознају регистар који је истовремено узвишен и ’старински’”.

Настojeћи да укаже на језичке особености у поезији Милосава Тешића, Милановић углавном анализира песме из збирки *Дар и коб* и *Ветрово поље*. Језик у Тешићевим песмама открива важан елемент песникове поетике, а реч је о споју хришћанске културе и народне традиције. На тај начин писац ствара особен песнички мозаик у коме се неретко спаја нешто што на први поглед делује неспоиво, а реч је о спајању узвишеног стила са нечим што има нарочиту традицију у српском песништву, као што је то нпр. лексема *кам*. Поред ове особености језика у Тешићевој поезији, Милановић издваја и индивидуалне неологизме. Том приликом примећује да Тешић не нарушава творбене норме српског народног и стандардног језика, него да управо поштујући их, ствара нове речи, које имају обиље могућих значења. Међутим, поред овако креираних сложеница, у поезији песника о коме је реч, јављају се и сложенице настале по моделима из црквеног, књишког језика средњег века. За обе врсте неологизама, Милановић наводи велики број примера, што веома позитивно утиче на разумевање самих поетских садржаја.

Завршни есеј у књизи *Реч под окриљем поетике* посвећен је једном веома значајном песнику у српској књижевности двадесетог века, а реч је о Новици Тадићу. Тадић је обликовао углавном именичке неологизме, који имају функцију номинације различитих врста демона, стварајући тако у својим песмама особену митолошку поетику. Милановић веома пажљиво анализира начин на који Тадић осмишља своје неологизме, и закључује да су они осмишљени „уз поштовање постојећих творбених модела у српском језику”. Кроз пример именице *кезило* Милановић осветљава разноврсна значења, већ запажена у литератури, као и неке нове нијансе у значењу новонастале именице. Код свих неологизама важна компонента је пејоративност, односно одсуство пејоративности код именица које означавају демоне у антисвету. Оваквим анализама Милановић указује на комплексност језика песме и на сложеност песничког света Новице Тадића.

Кроз анализу употребе архаизама, неологизама и сл. језичких маркера, Милановић осветљава једну поприлично свеобхватну слику језика песника двадесетог века и савремених српских песника. Начини на који писци стварају неологизме, као и начини на који неологизме и архаизме позиционирају у језику своје поезије, дубоко је повезан са њиховим поетикама, и на нарочите начине дефинишу песнички свет, који се јавља у њиховој поезији. Ова врста анализе, коју срећемо у Милановићевој књизи, има двоструку вредност. Она с једне стране представља значајна језичко-стилска проучавања поезије, а с друге стране, на особен начин доприноси разумевању, како језика песме, тако и разумевању самог уметничког дела, односно поезије. Због тога Милановићева књига улази у ред оних књига које постају незаобилазне, како на путу тумачења савремене српске поезије, тако и на путу проучавања самог језика.